

Głazy narzutowe – ginący element krajobrazu Warmii i Mazur

Głazy narzutowe (zwane również eratykami, narzutniakami) są charakterystycznym elementem krajobrazu Pojezierza Mazurskiego. Znalazły się na nim za sprawą ostatniego zlodowacenia (zwanego bałtyckim, północnopolskim, wistły). Występują one pojedynczo lub w większych skupiskach, tworząc głazowiska. Od wieków stanowiły one materiał do wznoszenia budowli obronnych, sakralnych, mieszkalnych, gospodarczych (obór, stajni, chlewów) oraz utwardzania dróg (tzw. „kocie łby”) czy budowy mostów. Obecnie zapanowała moda na głazy narzutowe. Są one zbierane i wykorzystywane przez firmy kamieniarskie i osoby prywatne na pomniki, do budowy fundamentów czy jako ozdoba do ogródków. Wszystko to sprawia, że głazy znikają z naszego krajobrazu. Głazy narzutowe są ważne nie tylko jako obiekty geologiczne i elementy krajobrazu polodowcowego, ale jako siedliska zespołów porostów i mchów, szczególnie z nimi związanych. Liczne głazy narzutowe są również obiektami, które upamiętniają zdarzenia historyczne, bohaterów narodowych, ludzi z kultury, tradycje kulturowe i legendy.

GLAZY NARZUTOWE – JAKI TO RODZAJ KAMIENIA? *Głazami narzutowymi nazywamy duże fragmenty skał (duże kamienie) przyniesione na teren Polski w plejstocenie przez lądolody skandynawskie, natomiast najmniejsze z nich nazywane są otoczakami. Z definicji wynika, że są to skały występujące w Skandynawii i na obszarze Morza Bałtyckiego. Wśród nich najliczniej reprezentowane są skały krystaliczne, czyli magmowe i metamorficzne (przeobrażone). W mniejszej ilości występują piaskowce, piaskowce kwarcytowe i wapienie, reprezentujące skały osadowe. Pobieżny przegląd skał reprezentowanych w głazach narzutowych pozwala na stwierdzenie, że dominują różnego rodzaju granity i gnejsy.*

Szczególnie charakterystyczne są granity grubokrystaliczne i średniokrystaliczne. Najczęstsze barwy tych skał to niezliczone odcienie szarości i czerwieni. Podobna kolorystyka gnejsów jest urozmaicona wzorzystością tekstur, czyli rozmieszczeniem kryształów. Typowymi dla gnejsów są tekstury laminarne przypominające wyglądem warstwowanie. Spośród innych skał soczystością barw wyróżniają się czerwone, brązowe i fioletowe porfiry oraz wyraźnie warstwowane, różowo – fioletowe jotwickie piaskowce kwarcytowe. (Źródło: Leszek Jurys, Głazy narzutowe w architekturze Pomorza i Warmii, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział Geologii Morza, Gdańsk 2008.)

Regulamin wojewódzkiego konkursu

Organizator konkursu

Olsztyńskie Centrum Edukacji Ekologicznej przy Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie.

Współorganizatorzy konkursu

- Zespół Parków Krajobrazowych Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich w Jerzwałdzie.
- Nadleśnictwo Olsztynek.

Cele konkursu

- Aktywizacja uczniów do prowadzenia obserwacji gładów narzutowych, ich dokumentowania i opisu,
- poszerzenie wiedzy o przeszłości geologicznej obszarów ukształtowanych przez lądolód skandynawski,
- uświadomienie uczniom, że gładzi narzutowe są cennym elementem piękna i różnorodności krajobrazu województwa warmińsko-mazurskiego, których zachowanie jest wykładnikiem naszej kultury i obowiązkiem wobec najmłodszych i przyszłych pokoleń,
- zainteresowanie uczniów przyrodą nieożywioną, która jest najbardziej pierwotnym elementem środowiska naturalnego,
- upowszechnianie efektów obserwacji gładów w lokalnych mediach, na stronie internetowej szkoły, gminy.

Uczestnicy konkursu

Konkurs skierowany jest do zespołów uczniów i nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, ośrodków szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych i innych placówek oświatowo-wychowawczych.

Przedmiotem konkursu jest odszukanie i wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej oraz opisu gładów narzutowych występujących na wybranym obszarze województwa warmińsko-mazurskiego (np. miasta, gminy, powiatu itp.).

Zasady przygotowania pracy

1. Praca powinna być wykonana przez zespół uczniów w formie **kroniki** i na **płyce CD** – tekst w pliku edytora Word i osobno zdjęcia w pliku jpg (w dużej rozdzielczości).
2. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela lub samodzielnie powinni przeprowadzić inwentaryzację i opisać gładzi narzutowe występujące na wybranym obszarze (np. w mieście, gminie, powiecie itp.). To zadanie mogą również potraktować jako wakacyjną przygodę z geologią.

Ankieta

Jak opisywać gładzi narzutowe?

- Nazwa gładzi narzutowego (jeśli taka występuje).
- Lokalizacja – dokładny opis miejsca, w którym gład narzutowy się znajduje (powiat, gmina, miejscowość, nadleśnictwo, leśnictwo itp.). Dobrze jest załączyć mapę lub szkic terenowy, na którym zaznaczone będzie położenie gładzi narzutowego lub wszystkich badanych gładów.
- Czyją własnością jest gład narzutowy?
- Opis kształtu, wyglądu, barwy gładzi (np. czy gład jest porośnięty mchami, porostami?).

- Rodzaj skały, z której zbudowany jest głaz. (Na terenach północno-wschodniej Polski skały granitowe stanowią blisko 80% głazów narzutowych)
- Czy głaz narzutowy jest wpisany do rejestru pomników przyrody?
- Pomiar głazu narzutowego: obwód w jego najszerszym miejscu, wysokość.
- Czy głaz narzutowy powinien być objęty ochroną? (Wśród głazów narzutowych można wyróżnić te, które powinny być chronione. Takie głazy charakteryzują się dużym obwodem: w północnej Polsce powinny mieć powyżej 8,0 m. Niektóre z nich, chociaż mniejsze, także mogą być chronione – jako skupiska głazów lub jak pojedyncze obiekty. Takie głazy muszą nosić na sobie ślady transportu w łańdodziu – powinny posiadać rysy na płaskich powierzchniach lub wygłady albo mieć wyjątkowy skład mineralny)
- Wykonanie kilku fotografii głazu narzutowego (należy podać imię i nazwisko autora fotografii).
- Ocena stanu zachowania głazu (3 stopniowa skala wg Pacyniaka):

1	Głaz bardzo dobrze zachowany, bez pęknięć, o wyglądzie naturalnym.	
2	Głaz gorzej zachowany, z pojedynczymi pęknięciami i innymi uszkodzeniami.	
3	Głaz źle zachowany, silnie spękany bądź w inny sposób uszkodzony.	

- Czy z głazem narzutowym jest związana jakaś historia? Należy ją krótko opisać.
 - Ankietę sporządził zespół w składzie (imiona i nazwiska uczniów) pod opieką (imię i nazwisko nauczyciela).
4. W końcowej części kroniki należy zamieścić refleksje uczniów: Do czego są wykorzystywane głazy narzutowe? (można dołączyć fotografie) Czy są one niszczone? Dlaczego? Co każdy z uczniów może zrobić, żeby zachować głazy narzutowe, które są cennym elementem piękna i różnorodności krajobrazu rodzimego? Co sądzą uczniowie, czy przyszłe pokolenia będą miały okazję je podziwiać? Uczniowie mogą również przeprowadzić wywiady z mieszkańcami miejscowości, np. na temat ilości występowania głazów narzutowych kiedyś i obecnie.

Uwaga: Należy zwrócić szczególną uwagę uczniów, aby nie usuwali z powierzchni głazów narzutowych żadnej roślinności. Głazy często porośnięte są mchami, porostami, a niektóre z nich to gatunki chronione.

Harmonogram konkursu

1. Czas trwania konkursu **do 30 września 2009 r.**
2. Warunkiem uczestnictwa w konkursie jest przesłanie: **Karty informacyjnej, sprawozdania w formie kroniki i na płycie CD** (tekst w pliku edytora Word i osobno zdjęcia w pliku jpg) do **30 września 2009 r.** pod adres: **Olsztyńskie Centrum Edukacji Ekologicznej przy Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie; ul. Głowackiego 17, 10-447 Olsztyn, z dopiskiem „Głazy Warmii i Mazur”.**
3. Wyniki konkursu ogłoszone zostaną **w październiku 2009 r.** na stronie internetowej Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie (www.wmodn.olsztyn.pl link Olsztyńskie Centrum Edukacji Ekologicznej).

Kryteria oceny

1. Do oceny prac Organizatorzy powołają Kapitułę.
2. Prace konkursowe będą oceniane pod kątem:

- liczby i zasięgu przeprowadzonych inwentaryzacji i opisu gładów narzutowych,
- profesjonalizmu inwentaryzacji i opisu gładów narzutowych,
- wartości merytorycznej pracy,
- oryginalności potraktowania zadań konkursowych,
- ogólnej estetyki pracy.

Nagrody

Organizatorzy przewidują trzy nagrody: o wartości **I miejsce – 2.000 zł, II miejsce - 1.500 zł, III miejsce – 1.000 zł** oraz **wyróżnienia**. Dla wszystkich szkół przewidziane są dyplomy. Organizatorzy zastrzegają sobie prawo innego podziału nagród.

Fundator nagród: **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie**.

Przeznaczenie prac

1. Nadesłane prace (kroniki) będą zwracane autorom.
2. Udział w konkursie jest jednoznaczny z udzieleniem przez autorów prac prawa do nieodpłatnego ich wykorzystania przez Organizatorów, w celu publikacji na stronie internetowej i wykorzystania do celów dydaktycznych.

Informacje na temat konkursu

Informacji na temat konkursu udziela:

- Alicja Szarzyńska – Olsztyńskie Centrum Edukacji Ekologicznej, tel. 089 522 85 11, oceee@wmodn.olsztyn.pl

Inne postanowienia

1. Rozstrzygnięcia podejmowane przez kapitułę konkursu są ostateczne i nie przysługuje od nich odwołanie.
2. Udział w konkursie jest jednoznaczny z nieodpłatnym udzieleniem prawa na wykorzystanie prac na następujących polach eksploatacji: druki w dowolnej liczbie publikacji i w dowolnym nakładzie, używania w Internecie oraz innych formach utwaleń nadających się do rozpowszechniania.
3. Osoby nadsyłające prace konkursowe wyrażają zgodę na przetwarzanie przez Organizatora konkursu swoich danych osobowych (Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997 roku, Dz. U. Nr 133, poz. 833, z późn. zm.).
4. W sytuacjach nieobjętych niniejszym regulaminem rozstrzygają organizatorzy.
5. Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do odwołania konkursu w przypadku wystąpienia okoliczności od nich niezależnych.

*Życzę owocnych wypraw w poszukiwaniu
niemych świadków geologicznej przeszłości naszego regionu!*

Alicja Szarzyńska